

**Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar
Képzőművészeti Mesteriskola**

Lágy anyagok a képzőművészetben

DLA értekezés szinopszisa

Kelecsényi Csilla

**Témavezető: Tolvaly Ernő festőművész,
habilitált egyetemi tanár**

2005.

SZINOPSZIS

Dolgozatom nem a lágy anyagok jelentőségéről szól, és nem korlátozódik a kortárs művekben található lágy anyagok használatára. A „lágy anyagok” kifejezés idézőjelben értendő, tanulmányomban a vizsgált korszakra és művekre vonatkozó jelképes állítás, nem csupán anyagváltást jelent, hanem a gondolati struktúrák lényegi megváltozását is. Ez az általánosabb érvényű értelmezés nem csak a művészet kézzelfogható területeire értendő, hanem a művészi gondolkodásban, tágabb értelemben pedig az élet minden területén bekövetkező változásokra is, tehát általánosabb érvényű megfogalmazássá tágítható.

Az életben és a művészetben, a jelenben is tartó, folyamatosan bekövetkező változások azt bizonyítják, hogy bizonyos elanyagtalanodásnak lehetünk tanúi, szemlélői, résztvevői.

Szinte kitapintható folyamat, ahogy a lágy anyagok egyre nagyobb mértékben bekerültek a képzőművészet eszköztárába, majd fokozatosan beépülve önálló képalkotó és gondolatközlő tényezővé váltak. A textilművészet, műfajára jellemző lágy anyagaival azonnal fogadóképessé vált a folyamattal együtt járó szellemi változásokra. A folyamatra – mint minden művészettörténeti jelenségre – meghatározó módon hatott a korszak történelmi, társadalmi, politikai helyzete csakúgy, mint az egyetemes és hazai művészet aktuális állapota, és az abban zajló törekvések. Párhuzamosan megemlítettem azokat a jelenségeket a képzőművészetben, amelyek a műfaji határok lazulásához, majd esetenkénti eltűnéséhez vezettek, és melyek gyökereit *Allan Kaprow* művész–teoretikus a kollázs technikájához kötötte. A kubisták a papírral elkezdtek az idegen anyagok bevonását a képmezőbe, feltéve a kérdést, mit lehet a képbe bevonni, hogyan lehet a térbe kinyúlni.

Amíg Magyarországon a művészet megújulását gúzsba kötő ideológia a festészet és szobrászat terén zajló művészeti eredményeket ellenőrzése alatt tartotta, és a gobelin mint arisztokratikus műfaj ellen harcolt, a textil forradalma nem a hagyományos textiltechnikák területén jött létre.

Az 1968–tól fellendülő magyar neoavantgarde textilművészet, és a textil biennálékat megteremtő nemzedék jeles képviselői *Attalai Gábor*, *Szilvitky Margit* és *Szenes Zsuzsa*, akik a hagyományos textil kategóriákban való

gondolkodástól megszabadulva új utakat törtek a művészet és valóság kapcsolatának kutatásában. A textilművészet hazai megújításának legfontosabb elindítói, alkotói, szellemi és gyakorlati vezetői voltak. Műveik – a képi látvány és a fogalmi asszociációk egymásba fonódásával – új jelentéstartamot hordoztak.

A műfajhatárokat lerombolva, új területeket keresve a művészet határait kiterjesztették a valóságra, elindítva az élet és művészet határainak összemosódását.

. Az új, fiatalabb nemzedék új utak irányába fordult. Ezek között az alkotók között említhetjük Gecser Lujza, Gulyás Kati, Bajkó Anikó, Lovas Ilona és jómagam nevét, akik évről évre részt vettek a Velemi Művésztelepen. Műveiket összehasonlítottam korábban említett magyar és külföldi művészek műveivel és közös vonásokat véltem felfedezni a vizsgált téma szempontjából. A hazai neoavantgard textilművészethez kapcsolódó fontosabb művészeti eseményekkel, kiállításokkal azt bizonyítottam, hogy a textilművészet egyre inkább elfoglalta helyét a képzőművészetben, miközben éppen műfaját meghatározó jellemzőjét, a textilt hagyta el. A *grand art*-ban elfoglalta a helyét úgy, hogy megszüntette önmagát. Beleolvadt, feloldódott benne. A textilművészeknek arra nyílt alkalmuk, hogy az elanyagtalanodás önmagát is megszüntető *formáját* magukra véve segítettek másoknak (festőknek, szobrászoknak) kiszabadulni ugyanabból a formából, áldozatszerű magatartásukkal a kilábolás alternatíváját is felajánlva.

A textilművészetben bekövetkezett változások kiindulópontjának tekinthetők a napjainkban is zajló azon folyamatoknak, mellyel az elanyagtalanodás kezdetét vette. Tanulmányomban a művészeti struktúrák fölolvadási folyamatának a megértéséhez a képzőművészetben és a hazai textilművészetben bekövetkezett változások vizsgálatát vettem alapul, a lágy anyagok jelenlétének és változásának megfigyelésével. Az elemzés visszanyúlt azokhoz a kezdetekhez, ahonnan az elanyagtalanodás folyamata véleményem szerint megkezdődött. A vizsgált korszak művészei érzékenyen reagáltak a társadalom változásaira. Részben tudatosan, de inkább belső indíttatásaik alapján új utak, új anyagok, kifejezési formák után kutattak. Az elanyagtalanodás a hazai képzőművészetben és a nemzetközi művészeti életben szinte egyszerre, párhuzamosan zajlott. Ezt megkíséreltem a külföldi és a magyar képzőművészet

jelentős képviselőinek művein keresztül példákkal bizonyítani. (Braque, Picasso, Schwitters, majd Marcel Duchamp, Meret Oppenheim, Claes Oldenburg, Christo, Lucio Fontana, Éva Hesse, Magdalena Abakanowicz, Keserü Ilona, Jovánovics György, Maurer Dóra, Konkoly Gyula és mások). Az elemzésül választott művek tanulmányozása során saját problémafelvetéseimre is választ kerestem. A művészi példák, kiegészítve az informatika és a médiális világ példáival – amint azt tanulmányomban megfigyelhettük – mintegy előrevetítettek egy olyan jelenséget, amit addig csak esztétikainak tekinthettünk. Az esztétikum ernyője alatt, a műtárgyban erkölcsi kérdések is felvetődnek. A művészetben tapasztalt elanyagtalanosodás, a társadalmi struktúrák, és az erkölcsi szabályok fellazulásával jár együtt. A művészetben bekövetkező dematerializálódás – amelyben semmi nem az, aminek látszik – az életben is jelenlevő lett. Azt is tapasztalhatjuk, hogy ez a princípium nem materiális, hanem fogalmi, spirituális síkon zajlik. Ez a folyamat megnehezíti számunkra a világban való tájékozódást. A valóságos létezés könyörtelenül fenyegető eltűnésével szembesít. A világunkra érzékenyen reagáló alkotóművészek mintegy riadót fújnak az egzisztenciális dematerializálódás ellen. Az avantgarde történeti korszakán átlépve létezésünkben való fenyegetettségünk aktuális problémánkká vált. Ez megnyilvánul a jelenkori művészetben is. A képi, látványfogalmi asszociációk egymásbafonódásával új jelentéstartalmak keletkeztek.

A mostani esztétikai és erkölcsi világrendszerrel, ami átprogramozza és bekebelezi az embert, nekem fenntartásaim vannak. Ugyanakkor keresem a választ és a lehetséges megoldást a felmerülő új problémákra. Az apokaliptikus helyzet megkívánja egy kritikus viszonyrendszer felállítását. A tárgy kultusz és a fogyasztáscentrikusság a művészetet és az egyént is igyekszik tönkretenni.

A tisztánlátás miatt a szembenézés és a valóság tudatos megfigyelése elengedhetetlen. Szélesebb spektrumra van szükség, az univerzumra, a mindenségre kell tekintenünk. A figyelmünket kettős tudati szinttel pontosíthatjuk: a szemtanú megfigyelésével és a cselekvő részvétellel egyszerre.

Elemzésekre támaszkodó tanulmányom megírása után az intuíció fontosságára hívnám föl a figyelmet. A megérzéseinkre való hagyatkozással, ahol nincs szükség a hagyományosan vett gondolkodásra, esélyünk nyílik a

teljességből valami meghallására. Erre sok művész utalt már, mint például C.D.Fridrich a belső szemről ír, vagy Richard Long az elme egy bizonyos relaxált állapotát említi. (mindkét példa saját naplóból, 1992-es londoni feljegyzéseimből)

Az elanyagtalanosodás veszélyeire a művészetben pedig Sugár Jánost idézve adnék választ: „A művészetnek lételeme a figyelem. (...) Korunk művésze elsősorban a szolidaritás művésze kell hogy legyen, együtt kell hogy érezzen megalázott gondolatokkal, elfeledett technológiákkal, az érthetlennel, a nem azonnal befogadhatóval, tehát mindazzal, ami a szórakoztatás kultúráján és a televíziós kvízzjátékok műveltségén túl helyezkedik el. Egyszóval mindazokkal a „felebarátokkal”, akiket a saját hatékonyságában gyönyörködő világ csak távolságtartással képes kezelni.”¹

¹ Készman (2004, szerk.): 205. o.

Irodalomjegyzék

- Aknai Tamás (2001): *Egyetemes művészettörténet 1945–1980*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs
- Bableska Rolke, Wielecka – Néray Katalin (1988): *Abakanowicz*. Kiállítási katalógus. Műcsarnok, Budapest
- Beke László (2004): Magyar művészet a hatvanas években. In.: Rainer M. János (szerk.): „*Hatvanas évek*” *Magyarországon*, 1956-os Intézet, Budapest, 447–474.
- Beke László (1981): *Tendenciák 1970–1980* „Kemény és lány” posztkonceptuális tendenciák. Fővárosi Tanács Óbuda Galéria kiállításnak katalógusa, Budapest
- Belting, Hans (2004): Az abszolút művészet, mint fikció. In.: *Enigma* 2004/39. 91–105. (ford.: Nagy Edina)
- Frank János: *Az eleven textil*, Corvina, Budapest
- Fitz Péter (1999): Gecser Lujza. Lexikon szócikk. In: Fitz Péter (főszerk.): *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon*, Enciklopédia Kiadó, Budapest, 702–704.
- Heller Ágnes (1997): „1968”. In.: *Beszélő*, 1997/11. 73–81.
- Husz Mária (2001): *A magyar neoavantgárd textilművészet*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs
- Ingo, F. Walter (2004, szerk.): *Művészet a 20. században*. Vince Kiadó, Budapest, 407–577.
- Kaprow, Allan (1998): *Assamblage, environmentek & happeningek*. Balassi Kiadó, Budapest
- Kende Péter (2003): *Még egyszer a párizsi toronyból. Kortörténeti és politikatörténeti esszék 1973–2003*. Új Mandátum Kiadó, Budapest
- Keserü Ilona (2004): *Oknyomozás Ilona Keserü Ilona munkásságában*. Kiállítás-kísérő. Ludwig Múzeum Budapest – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest
- Keserü Katalin (1991): *Variációk a pop art-ra*. Új Művészet Kiadó, Budapest
- Király Jenő (1993): *Frivol Múza* (A tömegfilm sajátos alkotásmódja és a tömegkultúra esztétikája) 1–2. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Kovalovszky Márta (2002): „Jég és aszály közt játszi évszak” – A hatvanas évek. In: Knoll (2002. szerk.): *A második nyilvánosság. XX. századi magyar művészet*. Enciklopédia Kiadó Budapest, 170–199.

Körner Éva (1994): Magyar avantgarde – izmusok nélkül. In: *Új Művészet*, 1994/4. 4–8. és 1994/5. 4–9.

Lengyel András – Tolvaly Ernő (1995, szerk.) *Kortárs képzőművészeti szöveggyűjtemény*. A&E'93 Kiadó.

Lucy R. Lippard (1983): *Overlay*. Contemporary Art and the Art of Prehistory. Pantheon Books, New York 12.

Lucy R. Lippard (1973): *Six Years: The dematerialisation of the art object from 1966 to 1972*. A cross reference book. Studio Vista, London.

Mihály Mária – Fitz Péter (1979, szerk.): *Velemei Textilművészeti Alkotóműhely 1978-1979*. Vas Megyei Múzeumok Katalógusai 65. 70–74, 81.

Oldenburg, Claes (1994): *Large-scale projects*. Monacelli Press, New York

Osterwold, Tilman (1991): *Pop art*. Benedikt Taschen Verlag, Köln

Passeron, René (1983): *A szürrealizmus enciklopédiája*. Corvina Kiadó, Budapest

Pernecky Géza (1983): *A művészet bővített újratermelése*. www.artpool.hu

Rainer M. János (2004, szerk.): „*Hatvanas évek*” Magyarországon. 1956-os Intézet, Budapest,

Sugár János (2004): Szolidaritás a kontextussal. In: Készman József (2004, szerk.): *Kép-alá-írások*. Művészek a művészetről. Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete. 201–202.

Sturcz János (1999): *Janus félúton*. Tanulmányok művészetelméletről, kortárs magyar és amerikai művészetről. Új Művészet Kiadó, Budapest, 74, 76.

Tolvaly Ernő (1986): Diogenész hordója. In: Készman József (2004, szerk.): *Kép-alá-írások*. Művészek a művészetről. Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete. 243–248.

Török Tamás – Tóth Réka (1988, szerk.): *Velem+Brüsszel*. A Budapest Galéria katalógussorozata 5. (Bán András, Fitz Péter tanulmányai) Budapest

Weil, Simone (2003): *Jegyzetfüzet*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 57, 60.

Weiss János (2000): *Tizenkét előadás a Frankfurti Iskoláról és a diákmozgalmakról*. Áron Kiadó, Budapest